

Doctores ecclesiae.

Napsal prof. FRANTIŠEK VACEK.

V církvi katolické čestný název doctora ecclesiae čili učitele církve přísluší nyní 23 světcům. Význam toho je dvojitý: 1. Nejvyšší autorita v církvi uznala, že onino světci vynikli činností učitelskou, zejména spisovatelstvím, ježto z jejich pera vyšly theologické spisy zavírající v sobě korektní nauku křesťanskou. Zároveň nejvyšší autorita v církvi chce tomu, aby při dalším theologickém studiu a náboženském vyučování prohlédáno bylo k řečeným spisům jako ke spolehlivým pomůckám¹⁾. 2. Svátek doctora ecclesiae je festum duplex minus a má přednost před ostatními svátky toho stupně, že překládá se k jinému dni, když na den jeho připadá privilegovaná neděle nebo privilegovaná ferie nebo pohybný svátek Páně²⁾. Kromě toho částky svátečního officia jsou z Commune Doctorum, a při mši svaté recitují se Credo.

Na otázku, jak vznikla *třída světců — učitelů církve*, nebylo posud, pokud víme, odpověděno zvláštním pojednáním. A přece věc není bez zajímavosti pro naši dobu, v níž (od roku 1871) šesti světcům dostalo se názvu a hodnosti doctorů ecclesiae. Jsou to zejména Alfons z Ligour, Beda Ctihodný, Cyrill Alexandrijský, Cyrill Jerusálémský, František Saleský a Jan Damašecký. Otázka svrchu dotčená souvisí s dějinami římského breviáře. Odtud také dlužno vyjít, aby zachován byl dobrý pořádek výkladův.

Breviář starého způsobu neuváděl officii svatých ve zvláštním oddíle, nýbrž mezi officii církevního roku (>in tempore<), podle dní, ku kterým památka světců nebo světic připadala. Svatí měli buď vlastní Matutinum a Laudes, aneb jen oraci. V den světce nebo světic o vlastním Matutinu a Laudech konáno bylo *dvojitě officium*, jedno de tempore, druhé de sancto, t. j. že byly recitovány dvě Matutina a dvoje Laudes, avšak jen jedny Hory a t. d.

¹⁾ Bulla pap. Sixta V. „Triumphantis Hierusalem“ ze dne 14. března 1587; breve pap. Pia IX. „Qui ecclesiae suae“ ze dne 7. července 1871.
²⁾ Breve pap. Lva XIII. „Nullo unquam tempore“ ze dne 28. července 1882.

V den světce majícího jen oraci dala se toliko kommemorace svátku při officiu de tempore. Z toho lze vyložití původ názvu: festum (officium) duplex a festum (officium simplex).

Papež Mikuláš III. (r. 1277—1280) zavedl v římských kostelích breviář nového způsobu, tak totiž upravený, že v něm officia svatých byla oddělena od officii de tempore. Nový breviář obsahoval tyto oddíly: Psalterium čili Commune de tempore, Proprium de tempore a Officium de sanctis.

V té době nebylo ještě jiných kategorií světců než mučedníci (martyres), vyznavači (confessores), panny (virgines) a paní (electae). Památka apoštolů konána byla různě podle krajin. V Římě ke svátku kníže apoštolských Petra a Pavla (29. června) připojovali památku všech apoštolův. Jinde táž památka byla slavena dne 1. května zároveň se svátkem Filipa a Jakuba. Durandus († r. 1296) přičiňuje k tomu výklad: Ve starší době, praví, nebylo zvykem slaviti svátky jednotlivých apoštolů, nýbrž památka všech apoštolů konala se dne 1. května, aby totiž různými dny nebyli od sebe děleni ti, kdož pro jednu a touž hodnost úřadu apoštolského dosáhli vrchu nebeské slávy³⁾. V VIII. století byly sic známy dni jednotlivých apoštolů, avšak míra svěcení jich lišila se podle zemí. Podobně říci jest o evangelistech, zejména sv. Marku a Lukáši.

Zaváděti svátky svatých v diecési nebo zvyšovati stupeň jejich officii bylo právo biskupovo. O jednotnější úpravu >služby Boží< na oslavu světcův a světic pečovali papežové od XIII. století tím, že ustanovovali, kterým světcům má v celé církvi dostati se cti slavnějších hodinek čili tak zvaného officia duplex. Terminem právě řečeným nebyla již míněna služba dvojitá, nýbrž obsírnější a zvláštnější. *Officium duplex* bylo o devíti lekcích, mělo své vlastní složité antifony a dvoje nešpory.

Papež Bonifác VIII. následuje příkladu svých předchůdců rozmnožil v roce 1295 počet officii vyššího stupně o 16. Byla to officia 12 apoštolů (vlastně jen 8 dnův apoštolských), 4 evangelistův a 4 vyznavačův⁴⁾. V příčině vyznavačův učinil zvláštní výběr.

³⁾ Rationale divin. officiorum VII. 10.

⁴⁾ Liber Sextus decretalium Bonifacii papae, III. 22: „Nos itaque plis ducti consiliis dignisque studiis excitati nonnullos praedecessorum nostrorum, Romanorum pontificum, qui specialis devotionis prosequentes affectum aliquorum festa sanctorum sub duplici ordinaverunt

Prohlédaje k charakteru apoštolů jako předních hlasatelů nauky křesťanské a k počtu evangelistů jako Duchem Božím osvěcených hagiografů, obral z řady vyznavačů čtyři vynikající učence-spisovatele, *Řehoře I. papeže, Augustina a Ambrože* biskupy a *Jeronyma* kněze, i přidružil je, pokud se tkne oslavy od církve světcům učiněné, k apoštolům a evangelistům. Aby pak i názvem lišili se od ostatních vyznavačů, Bonifác VIII. pojmenoval je *doctores ecclesiae*, dodávaje na výklad, kterak řečení učitelé svými naukami čistými a užitečnými osvětili církev, ozdobili ji ctnostmi, navedli k mravům; oni jako jasné planoucí svítilny na svícnu v domě Páně postavené, zapudivše tmy bludů, celé tělo církve jako hvězda jitrní ozařují; jejich bohatá výmluvnost vlahou božské milosti napojená otvírá záhady Písem, zbavuje těžkostí, osvětluje místa zatmělá a řeší pochybnosti; jejich hlubokými i ušlechtilými řečmi rozsáhlá budova církve jako skvostnými perlami zdobená září a zvláštní lepostí slov ve slávě vyvýšena se stkví.⁶⁾

Netřeba dodávati, že po roce 1295 kult sv. čtyř učitelů církve se rozmohl a kvetl. Ze čtvera světců byl pak to Augustin, jemuž přičiněním řádu bratří augustiánů dostalo se přednosti i před Řehořem papežem, tak že den 28. srpna stal se svátkem zasvěceným. Svěcení jeho vyžádaly si nejprve vláské diecése, načež papež Lev X. r. 1515 také pro jiné země nařizoval, „ut ex nunc de cetero in perpetuum festum sancti Augustini, qui est unus ex quatuor ecclesiae doctoribus, quorum officium maius duplex ex

officio celebranda, imitari sollicite intendentes eorundem apostolorum, evangelistarum et confessorum festivitates praecipuas de fratribus nostrorum consilio et assensu sub officio duplici per universas orbis ecclesias volumus, statuimus et praecipimus annis singulis perpetuis futuris temporibus solenniter celebrari“.

⁶⁾ Tamže in exordio: „alma mater ecclesia... gloriosissimos christianae fidei principes, athletas Dei electos, iustos saeculi indices, lumina vera mundi, videlicet Christi Redemptoris apostolos numero duodeno contentos, qui viventes in carne praedictam ecclesiam suo pretioso sanguine plantaverunt ipsam erigendo sublimiter et disciplinis sanctissimis dirigendo; reverendissimos etiam patres virosque clarissimos quatuor evangelistas Domini, per quorum diligentissima et fidelissima studia eidem ecclesiae sacra evangelia illuxerunt; egregios quoque ipsius doctores ecclesiae beatos Gregorium, qui meritis innotuit sedis apostolicae curam gessit, Augustinum et Ambrosium venerandos antistites, ac Hieronymum sacerdotem praeditum titulo, eximios confessores summis attollere vocibus, laudibus personare praecipuis et specialibus disponit honoribus venerari“.

⁷⁾ Liber Sextus decretalium l. c.

ordinatione pontificum exiit, sicuti cuiusvis apostoli colant solemniter et observent abstineantque eo die penitus ab omni opere in festis apostolorum exerceri prohibito“⁷⁾.

Idea papeže Bonifáce VIII. strany čtyř učitelů církve vedle čtyř evangelistů, kterou někteří nástupcové jeho s důrazem tlumočili⁸⁾, byla opuštěna po sněmu tridentském. Komise k úpravě breviáře od papeže Pia V. novými členy rozšířená na tom stanula, aby officium duplex a název doctores ecclesiae přiznány byly také *Tomáši Akvinskému*, jehož svátek po tu dobu byl festum simplex, a dvěma církevním Otcům řeckým, *Athanasiovi a Řehoři Nazianskému*. Aneb, ať přesněji díme, komise zpracovavši oddíl breviáře Commune Doctorum čili Pro doctoribus zvaný, navrhla, aby také světcům Tomáš Akvinský, Athanasius a Řehoř Nazianský měli officium duplex s částkami Pro doctoribus⁹⁾. Ježto papež Pius V. návrh schválil a předlohu podle něho upravenou r. 1568 do římského breviáře pojal, na místo, které drželi prve čtyři učitelé církve, vstoupilo jich *sedm*.

Uvědomíme-li si, kterého řádu členem a chloubou byl sv. Tomáš Akvinský, připadne nám hned tázati se, jaké myšlenky a touhy vydání nového breviáře římského vzbudilo asi v bratřině františkánů? Odpověď na to dávají dějiny. Jakmile vstoupil na stolec Petrův Sixt V., bývalý františkán, zahájeno bylo jednání o serafského učitele *Bonaventuru*, aby i jemu dostalo se církevní oslavy, jaké došel druh jeho Tomáš. V bulle ze dne 14. března 1587, kterou papež vyhověl obecnému přání a pojmenoval Bonaventuru učitelem církve, oceněn jest podle zásluhy i libezný duch i duševní dílo velikého mistra toho¹⁰⁾.

⁷⁾ Empoli, Bullarium ordinis eremitarum s. Augustini I. str. 244.

⁸⁾ Srvn. bullu pap. Jana XXII. „Veneranda sanctorum“ ze dne 20. ledna 1326, zvláště pak slova její: „Vere utique isti sancti sunt vero doctores ecclesiae Gregorius scilicet, Ambrosius, Augustinus atque Hieronymus, quorum doctrina informatur ecclesia... Per hos enim quatuor doctores egregios quasi per quosdam caelestis eruditionis limpidissimos rivulos divini eloquii Novi scilicet et Veteris testamenti totiusque catholicae fidei firmitatis a fonte sapientiae, quod est verbum Dei in excelsis, post gloriosissimorum tamen apostolorum et evangelistarum instructiones vivificas et ipsorum sacra volumina ad nos copiosa immo uberrima fluentia decurrunt“. Empoli l. c. str. 196.

⁹⁾ Baumer, Geschichte des Breviers str. 448 n.

¹⁰⁾ Uvádíme z ní toliko větu doporučující spisy svátcevy: „Illius libros, commentarios, opuscula, opera denique omnia... ut aliorum ecclesiae

Počet *osmi* učitelů církve trval do počátku XVIII. století. Potom v první polovině řečeného století officium s částkami Pro doctoribus obdrželi i jiní světci, zejména *Anselm, Isidor Sevillský, Petr Chrysolog, Basil Veliký a Jan Zlatoústý*. Stalo se to s vědomím a vůlí papežů¹¹⁾, ale ne způsobem slavnostním. Při výběru světců řeckého jazyka padlo, trvám, na váhu, že východní církev od sklonku XI. století slaví v den 30. ledna svátek „svatých Otců a oekumenických učitelů Basila Velikého, Řehoře Theologa a Jana Zlatoústého“¹²⁾. Ježto jeden z nich, Řehoř Nazianský, Theolog zvaný, již roku 1568 vřazen byl mezi učitele církve katolické, vidělo se (podle naší domněnky) přibrati k účastenství v téže cti druhy jeho z trojlístku doktorův oekumenických.

Liturgista XVIII. století Emanuel de Azevedo z řádu jesuitského nepočítal za učitele církve Anselma, Isidora Sevillského a Petra Chrysologa a jinak též činil rozdíl mezi učiteli, jimž název doktora klade se v nadpise officia, a učiteli, při kterých se tak neděje. V římské přednášce jeho z roku 1750 čteme: „Censetur vero doctores numero *decem*, quatuor Latini, s. Gregorius, s. Ambrosius, s. Augustinus et s. Hieronymus; quatuor Graeci, s. Athanasius, s. Ioannes Chrysostomus, s. Basilus et s. Gregorius Nazianzenus; ac demum duo recentiores scholastici, s. Thomas de Aquino et s. Bonaventura. His omnibus licet tribuantur, quae pro Doctoribus assignantur, doctoris tamen titulus in inscriptione non apponitur nisi primis quatuor et postremis duobus“¹³⁾. Proti výroku tomu uvedeno buď, že v římských breviářích z první polovice XVIII. století tři světci prv jmenovaní mají officium doctorum, a že v autentických pramenech liturgických není činěn rozdíl mezi stupněm učitelské hodnosti na př. sv. Tomáše Akvinského a sv.

doctorum, qui oximii sunt, non modo privatim, sed publice in gymnasiis, academiis, scholis, collegiis, lectionibus, disputationibus, interpretationibus, concionibus, sermonibus omnibusque aliis ecclesiasticis studiis christianisque exercitationibus citari, proferri atque, cum res postulaverit, adhiberi volumus et decernimus“.

¹¹⁾ Pokud bylo nám lze zvědět, promoce Anselmova přisuzuje se papeži Klementu XI. (r. 1700–1721), promoce Petra Chrysologa papeži Benediktu XIII. (r. 1724–1730), promoce Isidora Sevillského buď papeži Innocenci XIII. (r. 1721–1724) nebo Benediktu XIV. (r. 1740–1758). Baeumer I. c. str. 513, 514, 524.

¹²⁾ Nillos, *Kalendarium manuale utriusque ecclesiae* str. 87 n.

¹³⁾ De divino officio (tištěno v Benátkách r. 1783) sl. 394.

Athanasia. Ostatně výrok de Azevedův spočívá na pojmech, jichž původce tuze poután byl reminiscencí na čtvero doktorů z doby před rokem 1568, kdežto pro mladší dobu připouštěl jen paralelu čtyř řeckých učitelů, avšak s menší hodností, a uznával dva doktory scholastiky. K tomu ještě připomeňme, že v letech 1741–1747 chystána byla reforma římského breviáře, podle níž mnoho svátků mělo býti zrušeno.

Apoštolskými listy nebo dekrety kongregace ritů byli potom ve druhé polovině XVIII. století a ve století XIX. povýšeni za učitele církevní tito světci: *Lev I. papež* (r. 1754), *Petr Damjánův* (r. 1828), *Bernard Clairvauský* (r. 1830), *Hilár Poitierský* (r. 1852), *Alfons z Ligour* (r. 1871), *František Saleský* (r. 1877), *Cyrill Jerusalemský* (r. 1882), *Cyrill Alexandrijský* (r. 1882), *Jan Damašecký* (r. 1890), *Beda Ctihodný* (r. 1899). O jednom z nich, totiž Hilárovi, víme, že měl ve své vlasti officium de doctoribus již aspoň o sto let dříve. Emanuel de Azevedo svědčí: „Nonnullae ecclesiae de s. Hilario officium instituunt ut doctore, quae quidem gaudeant iure suo quibus usu est acquisitum“¹⁴⁾. Avšak i potomní uznání Hilára za učitele církve stalo se po žádosti biskupů provincie Bordeauxské.

Z toho, co jsme pověděli, patrný je vznik i vývoj ústavu, jež označujeme slovem „třída světců-učitelů církve“. Vzhledem k názorům od starších i novějších patrologů v té příčině zastávaným aneb spíše ze starší doby k novější podávaným dovolujeme si ukázati na výsledky své studie. Ve třídě světců-doktorů nikdo není přednější a nikdo zazší. Možno sice příslušníky její rozvrhovati podle jazyka nebo věku nebo země, ale není správné mluvit o čtyřech velikých učitelích církve západní a čtyřech velikých učitelích církve východní.